

درس ۷

نواحی اقتصادی (کشاورزی و صنعت)

۱- فعالیتهای نوع اول (کشاورزی و معدن):

به فعالیتهایی گفته میشود که با استخراج و بهدست آوردن مواد خام یا محصول از زمین یا دریا سروکار دارند؛ مانند زراعت، دامپروری، صید ماهی، جنگل داری و استخراج معدن.

۲- فعالیتهای نوع دوم (صنعت):

شامل فعالیتهایی است که طی آنها منابع و مواد اولیه در کارخانه ها تغییر شکل می یابند و به کالا تبدیل می شوند؛ مانند تولید انواع کالاهایی که در زندگی روزانه از آنها استفاده می کنیم.

۳- فعالیتهای نوع سوم (خدمات):

به فعالیت هایی گفته می شود که در فرایند آنها خدماتی به دیگران ارائه می شود؛ مانند حمل و نقل، بانک داری، امور پزشکی و درمانی، امور آموزشی، قضایی، خرید و فروش، تجارت و مانند آن.

۴- فعالیتهای نوع چهارم:

بخشی از فعالیتهای اقتصادی که فراهم کننده خدمات مربوط به جمع آوری و پردازش اطلاعات و فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی (ICT) و پژوهش و تحقیق و توسعه است.

نسبت اشتغال در فعالیت های چهارگانه در کشورها و نواحی مختلف جهان، متفاوت است. در برخی نواحی جهان، نسبت اشتغال در فعالیت های نوع اول و دوم، و در برخی دیگر فعالیت های نوع سوم و چهارم غلبه دارد.

کشاورزی

اهمیت کشاورزی

یکی از نیازها و نگرانی های مهم بشر امروز، تأمین غذاست و امنیت غذایی جزء اهداف و برنامه های مهم همه کشورها محسوب می شود.

به همین سبب، کشاورزی یک فعالیت بسیار مهم اقتصادی است. کشاورزی از گذشته های بسیار دور و شکل گیری اولین سکونتگاه هادر کنار رودها تا امروز، که تقریباً در همه کشورها انجام می شود، اهمیت خود را در زندگی بشر حفظ کرده است.

نواحی کشاورزی در جهان

معیارهای طبقه بندی کشاورزی در جهان

برای طبقه بندی نواحی کشاورزی در جهان از معیارهای گوناگونی استفاده می شود؛ برای مثال، معیشتی یا تجاری بودن، اندازه و وسعت زمین، مالکیت زمین (شخصی، دولتی، اجاره ای و ...).. میزان سرمایه، نیروی انسانی و کاربرد ماشین آلات و فناوری و ...

۱- کشاورزی معیشتی (غیر تجاری)

تولید محصول یا پرورش دام بیشتر در حد مصرف خانوار کشاورز یا فروش محلی صورت می گیرد و میزان تولید و سود اقتصادی، کم است.

۲- کشاورزی تجاری

تولید محصول کشاورزی یا پرورش دام به منظور فروش در بازارهای داخلی یا صادرات به کشورهای دیگر با هدف کسب سود انجام می شود. در این نوع کشاورزی، معمولاً از فناوری های پیشرفته و ابزارآلاتی مانند تراکتور، کمباین، بذراصلاح شده و کود شیمیایی استفاده می شود. این نوع کشت به سرمایه بسیار نیاز دارد و میزان تولید محصول نیز در آن زیاد است. کشاورزی تجاری به دنبال رشد جمعیت در جهان گسترش یافته است و هم در کشورهای پیشرفته و هم در کشورهای کمتر توسعه یافته جهان رواج دارد.

گله داری شبانی

چرای شبانی و کوچ افراد و دام ها به منظور یافتن آب و علوفه در استپ ها؛ مانند بخش هایی از عربستان، ایران، آسیای مرکزی و جنوب غربی آسیا، ساوانا و ...

کشت نوبتی (کوچنده)

قطع درختان و سوزاندن پوشش گیاهی در نواحی استوایی توسط ساکنان بومی و کشت محصولاتی چون ذرت و رها کردن زمین پس از ضعیف شدن آن و به جستجوی زمین دیگر رفتن (بسوزان و برو)

کشت برنج آبی (غرقابی)

تراس بندی مزارع برنج در آسیای موسمی روی دامنه های ملایم، و مزارع کم وسعت اما پرمحصول، مانند مزارع برنج فیلیپین، تایلند و ...

کشت غله روستایی و دامداری

در نواحی سرد و خشک آسیا، دره های رودها در جنوب غربی آسیا و قسمتی از اروپا، کشت غلات، ارزن، لوبیا، سیب زمینی و ... توسط خانوار روستایی و پرورش گاو و گوسفند

زراعت بدوی ساکن

در ارتفاعات یا دره ها یا جلگه های رودخانه ای مناطق استوایی مانند ارتفاعات آند، استفاده از وسایل ابتدایی، کشت ذرت و سیب زمینی و گندم و پرورش لاما و گوسفند

کشت غله تجاری

کشت غلاتی مانند گندم، جو، ذرت و برنج در مقیاس وسیع با استفاده از وسایل پیشرفته برای عرضه به بازارهای جهانی؛ مانند ناحیه میدوست در امریکا، کانادا، روسیه و .

دامداری تجاری

پروراندن دام برای استفاده از گوشت همراه با دامداری مجهز در کنار کشت غله تجاری مانند هلند، فرانسه، استرالیا، امریکا

(پلانتیشن) plantation

تولید تخصصی یک محصول گرمسیری مانند موز، قهوه و نیشکر در نواحی استوایی برای فروش گسترده در بازارهای جهانی

باغداری تجاری

کشت متمرکز میوه و سبزی با تمرکز روی یک محصول؛ مانند باغ های زیتون در یونان

کشاورزی مدیترانه

پرورش درختان انگور، زیتون، انجیر و مرکبات همراه با دامداری نسبتاً کوچک (بز و خوک)

گله داری مزرعه

گله داری های بزرگ توسط خانوارهای کشاورز مانند گله داران استرالیا، زلاندنو و آرژانتین

الف - کشت غله تجاری

غلات مانند گندم، برنج، ذرت، جو، چاودار و ارزن نقش مهمی در تأمین غذای مردم جهان دارند. در کشورهای آسیایی و افریقایی بخش عمده غذای مردم را غلات تشکیل می دهد.

میانگین تولید سالانه غلات در جهان ۵/۱ میلیارد تن است که البته در سالهای مختلف، کاهش یا افزایش می یابد.

اهمیت غلات

از مهم ترین نواحی کشت غله تجاری در دنیا مزارع وسیع گندم در چین، هند، ایالات متحده امریکا، روسیه، کانادا، فرانسه و استرالیا است. این کشورها بخش عمده گندم جهان را تولید می کنند.

مهم ترین نواحی کشت گندم

ذرت به طور وسیعی در اغلب نواحی دنیا کشت می شود. ایالات متحده امریکا حدود ۴۰ درصد ذرت جهان را تولید می کند.

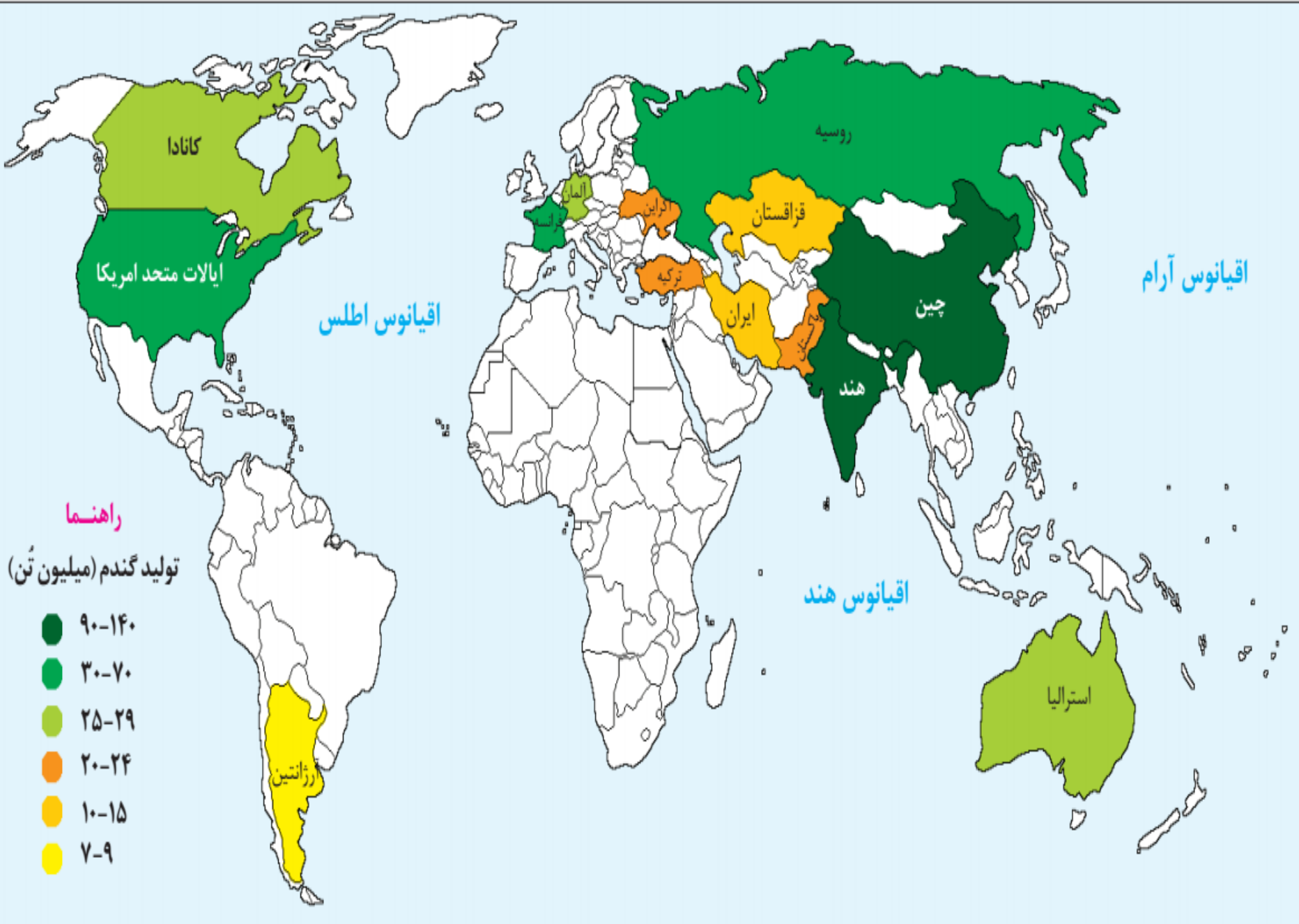
نواحی کشت ذرت

برنج از غلات مهم است و نقش مهمی در تأمین غذای جهان دارد اما به دلیل اینکه به شرایط خاص آب و هوایی گرمسیری و نیمه گرمسیری و رطوبت هوا و آب زیاد وابسته است، در نواحی خاصی کشت می شود. بیشتر برنج دنیا در قاره آسیا، به ویژه آسیای شرقی و جنوب شرقی، کشت می شود.

چرا برنج در نواحی خاصی کشت می شود؟

مزارع غله تجاری معمولاً بسیار بزرگ اند و کاشت و برداشت محصول در آن ها به صورت ماشینی انجام می شود. گاه این مزارع به صورت یک شرکت یا اتحادیه بزرگ اداره می شوند. در این نوع کشاورزی، معمولاً در کنار مزارع، کارخانه هایی برای تبدیل، بسته بندی و توزیع محصولات در بازارهای مصرف پدید می آید که در اصطلاح به آنها «کشت و صنعت» می گویند. معمولاً از بقایای برداشت غلات برای خوراک دام استفاده می شود.

مزارع غله تجاری و کشت و صنعت

نقشه نواحی مهم کشت گندم در جهان (بیش از ۷ میلیون تن در سال) (۲۰۱۳ میلادی)

انقلاب سبز

از دهه ۱۹۷۰ میلادی با انقلاب سبز و به کار بردن علمی، بذرهاى اصلاح شده، کود و آفت کش های شیمیایی و ماشین آلات، برخی کشورها موفق شدند تولید کشاورزی خود را به چند برابر افزایش دهند که از جمله این کشورها می توان به فیلیپین و پاکستان اشاره کرد که در زمینه تولید برنج به خودکفایی رسیدند.

ب. دامداری تجاری

دامداری تجاری چیست؟

در دامداری تجاری، دامداران برای تولید گوشت، شیر و سایر لبنیات یا پشم به نگهداری از دام ها و پرواربندی آنها با استفاده از تجهیزات مدرن و روش های علمی اقدام می کنند. این گونه دامداری ها ممکن است در کنار مزارع بزرگ غله تجاری ایجاد شوند و از بقایای محصولات کشاورزی برای تغذیه دام استفاده کنند.

مهم ترین مراکز دامداری تجاری

ایالات متحده امریکا، اتحادیه اروپا، استرالیا، زلاندنو، آرژانتین و برزیل از مهم ترین مراکز دامداری تجاری در جهان هستند.

پلانتیشن چیست؟

پلانتیشن عبارت است از زمین های وسیع کشاورزی که به تولید یک محصول خاص اختصاص دارد. این محصولات برای صادرات و عرضه به بازارهای فروش جهانی تولید می شوند.

محصولات تولیدی در مزارع پلانتیشن

محصولاتی چون موز، قهوه، آناناس و کاکائو که در نواحی بسیار دور از ما کشت می شوند در مزارعی که به «پلانتیشن» معروف است، پرورش داده می شوند.

مزارع پلانتیشن در کدام نواحی قرار دارند؟

در نواحی گرم و مرطوب استوایی در کشورهای مجاور استوا در قاره های آسیا، آفریقا و امریکای جنوبی قرار دارند.

در گذشته، وقتی اروپاییان قاره امریکا را کشف و به آنجا مهاجرت کردند و در آن جا ساکن شدند، برخی از تاجران ثروتمند، مزارع تجاری وسیع (پلانتهشن) را به ویژه در جنوب ایالات متحده احداث کردند.

مالکان سفیدپوست و ثروتمند، بردگان سیاه پوست را استثمار و به کار در این مزارع مجبور می کردند و از راه تجارت این محصولات، سود بسیاری به دست می آوردند. کارگران مجبور بودند ساعت های زیادی در هوای گرم و مرطوب برای اربابان کار کنند؛ در حالی که از هرگونه حقوقی محروم بودند و همواره مجازات و تنبیه می شدند.

چرا صاحبان مزارع پلانتیشن، شرکت های چندملیتی هستند؟

امروزه صاحبان اغلب مزارع تخصصی (پلانتیشن ها) شرکت های بزرگ، به ویژه شرکت های چندملیتی هستند؛ زیرا این گونه مزارع به سرمایه گذاری زیادی نیاز دارند.

تعریف شرکت های چند ملیتی:

شرکت های چندملیتی شرکت هایی هستند که معمولاً بخش مرکزی آنها در کشورهای پیشرفته صنعتی قرار دارد و شعبه ها و کارخانه های مونتاژ آنها در سایر نواحی ایجاد شده اند. این شرکت ها در خارج از مرزهای کشور مبدأ فعالیت می کنند.

شرکت های چندملیتی، که عمدتاً آمریکایی و اروپایی هستند، با احداث این مزارع در کشورهای نواحی استوایی سرمایه گذاری می کنند و از نیروی کارگران قیمت آنها در مزارع خود بهره می برند. برخی از این شرکت ها سالیانه میلیاردها دلار از تولید و صدور این محصولات، سود به دست می آورند.

چرا بیشتر مزارع پلانتیشن در نزدیکی دریاها و نواحی استوایی قرار دارند؟

بیشتر مزارع تک محصولی نواحی استوایی در نزدیکی ساحل دریاها واقع شده اند تا بتوان از کشتی برای صدور محصولات به نواحی مختلف جهان استفاده کرد.

پیامدهای توسعه مزارع پلانتیشن

از نظر کارشناسان محیط زیست، در کشت تک محصولی، به دلیل اینکه مزارع سالیان متمادی به کشت یک محصول اختصاص می یابند، خطر فرسایش و ضعیف شدن خاک زیاد است. به علاوه، استفاده مداوم و زیاد از کودها و آفت کشهای شیمیایی در این مزارع نیز به محیط زیست این نواحی آسیب می رساند.

میلیون ها نفر گرسنه در کجا زندگی می کنند؟

گرسنگی و سوءتغذیه از مسائل مهم جهان امروز است. براساس گزارش فائو، بیش از ۸۰۰ میلیون نفر از مردم جهان به سوءتغذیه دچارند و میلیون ها نفر گرسنه در قاره های آسیا، آفریقا و امریکای لاتین و حوزه کارائیب زندگی می کنند. در یکی دو دهه اخیر، مردم کشورهای چاد، زامبیا، ماداگاسکار، اتیوپی، چاد، سودان، افغانستان و یمن با مشکل گرسنگی، دست به گریبان بوده اند.

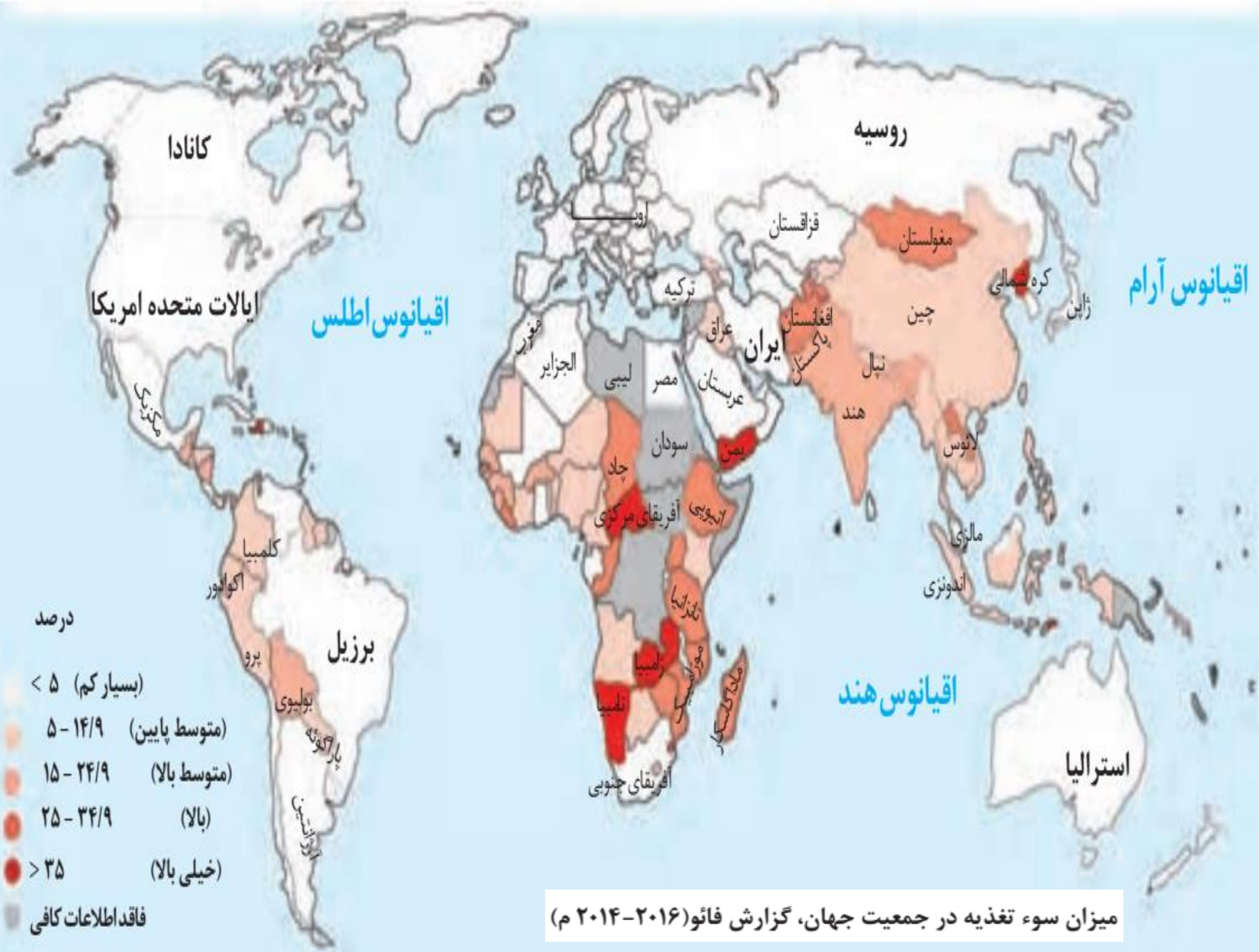
قربانیان اصلی گرسنگی:

کودکان، قربانیان اصلی سوءتغذیه محسوب می شوند و گرسنگی آسیب های جدی و جبران ناپذیر چون ناتوانی یادگیری و مرگ زودرس به آنها وارد می کند. جهان قابلیت تولید غذای کافی برای همه جمعیت را دارد.

علت گرسنگی و دسترسی نداشتن گروه هایی از مردم جهان به غذا چیست؟

علت اصلی گرسنگی «فقر» است. بی عدالتی، یعنی توزیع نابرابر درآمدها، در جهان موجب می شود عدهای قادر به خرید مواد غذایی نباشند.

جنگ ها و مهاجرت های اجباری عامل دیگر فقر و بی پولی و به دنبال آن گرسنگی محسوب می شوند. تغییرات آب و هوایی و وقوع خشکسالی، سیل، طوفان و نظایر آن نیز موجب کاهش ذخیره جهانی غلات و بالا رفتن قیمت های مواد غذایی می شوند و در نتیجه، بر ناتوانی مردم در خرید غذا و افزایش گرسنگی تأثیر می گذارند.

صنعت

امروزه بسیاری از کالاهایی که در زندگی روزانه از آنها استفاده می کنیم در کارخانه ها تولید می شوند. زندگی بشر امروز به انواع صنایع کارخانه ای، شامل ماشین آلات و ابزار، الکترونیک، پوشاک و نساجی و چرم، محصولات غذایی، چوب و کاغذ، صنایع شیمیایی و دارو و... وابسته است.

آیا می توانید از هر یک از این صنایع، کالایی مثال بزنید که در زندگی روزانه از آن استفاده می کنید؟

صنایع کارخانه ای، تقریباً در همه کشورها وجود دارد، اما نواحی جهان از نظر تعداد صنایع، کمیت و کیفیت تولیدات کارخانه ای و همچنین سودی که از راه صدور کالاهای صنعتی به دست می آورند، یکسان نیستند.

الف) امریکای شمالی:

شامل ایالات متحده امریکا و کانادا است. نواحی صنعتی ایالات متحده امریکا بیش تر در شمال شرق و از کوههای آپالاش تا دریاچه های پنجگانه گسترده شده اند.

ب) اروپای غربی:

مهمترین نواحی صنعتی اروپا در غرب این قاره قرار دارند. ناحیه رور در کشور آلمان و نواحی صنعتی انگلستان، فرانسه و شمال ایتالیا از نواحی صنعتی مهم در جهان هستند.

پ) مشرق، جنوب و جنوب شرقی آسیا:

ژاپن از مهم ترین نواحی صنعتی در این بخش از جهان است. چین در دودهه اخیر در زمینه صنعت به رشد قابل ملاحظه ای دست یافته و به یک قدرت صنعتی جهانی تبدیل شده است. هند نیز، به ویژه در ناحیه کلکته و بمبئی، از نظر توسعه صنعت اهمیت جهانی یافته است. کشورهای کره جنوبی، تایوان، مالزی و سنگاپور در چنددهه اخیر به تولیدکنندگان و صادرکنندگان مهم کالاهای صنعتی در جهان تبدیل شده اند.

ت) روسیه و اروپای شرقی:

ناحیه مسکو، قفقاز، ولگا و جمهوری های چک و لهستان از اروپای شرقی، نواحی صنعتی مهم این بخش هستند.

صنایع نو با فناوری پیشرفته

صنایع نو با فناوری پیشرفته یا هایتک چیست؟

شاید پیش از این اصطلاح صنایع «هایتک» (High Technology) را شنیده باشید.

این صنایع که به طور عمده با میکروالکترونیک ها و ریزپردازنده ها سروکار دارند، در سی سال اخیر در جهان رشد قابل توجهی یافته اند. صنایع الکترونیک شامل رایانه ها و تجهیزات آنها، وسایل صوتی و تصویری، تلفن های هوشمند همراه، صنایع هوافضا، لیزر، روبات ها و زیست فناوری، انرژی های نو، مهندسی پزشکی و به طور کلی، صنایع دانش بنیان از جمله صنایع نوین یا «هایتک» هستند. این صنایع، با فعالیتهای اقتصادی نوع چهارم ارتباط نزدیکی دارند.

ویژگی های مهم صنایع نو

- ۱- این صنایع عمدتاً بر محور فناوری پیشرفته و استفاده از متخصصان و محققان قرار دارند.
- ۲- پیشرفت آنها بر مبنای نوآوری و رقابت است (برای مثال، تولیدکنندگان گوشیهای تلفن همراه هر ساله گزینه های جدیدی به مدل های قبلی اضافه میکنند تا از سازندگان دیگر جلو بیفتند و در رقابت، سود بیشتری نصیب خود کنند).
- ۳- این صنایع ناگزیر به برقراری ارتباط با فناوری های روز دنیا و صادر کردن کالاهای تولید شده به کشورهای دیگر جهان اند.

پارک های علم و فناوری

هدف از ایجاد پارک های علم و فناوری:

امروزه کشورها سعی می کنند با ایجاد پارک های علمی و فناوری، صنایع نو را گسترش دهند.

پارک های علم و فناوری چیست؟

این پارک ها معمولاً در نزدیکی قطب های صنعتی ایجاد می شوند و از تحقیقات دانشگاهی استفاده می کنند. در این مناطق، آزمایشگاه های متعدد تحقیقاتی و پژوهشگرانی که به ابداع و نوآوری مشغول اند، تمرکز یافته اند.

**در تعریفی دیگر در مورد پارک فناوری آمده است: پارک
فناوری واحدی است که:**

**با مؤسسات آموزشی و پژوهشی در ارتباط است.
زیر ساخت‌ها و خدمات پشتیبانی، خصوصاً مستغلات و
فضاهای اداری را برای واحدهای تجاری فراهم می‌نماید.
وظیفه انتقال فناوری را بر عهده دارد.
وظیفه توسعه فناوری را بر عهده دارد.**

خدمات

بخش خدمات، فعالیت های متنوعی را دربر می گیرد و گسترش فعالیت های خدماتی برچشم انداز و منظره شهرها تأثیرات بسیاری می گذارد. مؤسسات و نهادهای مالی، بانک ها، مؤسسات گردشگری و مجتمع های رفاهی، مؤسسات حمل و نقل، مراکز درمانی - آموزشی و ... موجب پیدایش ساختمان های بلندمرتبه و برج های عظیم در شهرها شده اند. مراکز خرید و مجتمع های تجاری چندطبقه که هم بخش خرید و هم بخش های تفریحی دارند، در بسیاری از شهرهای بزرگ جهان گسترش یافته اند. این مراکز معمولاً طراحی و معماری مشابهی دارند.